

ŪKIO ŠAKOS AUDITORIAI: LIETUVOS VIEŠOJO INTERESO ĮMONIŲ AUDITO RINKOS ANALIZĖ IR VERTINIMAS

Darius Vaicekuskas

Doktorantas

Vilniaus Universito Ekonomikos fakulteto

Apskaitos ir audito katedra

El. paštas: DariusVaicekuskas88@gmail.com

Nepriklausomo išorės finansinio audito (toliau – audito) atlikėjams – atestuotiesiems auditoriams ir jų padėjėjams – keliami aukšti profesinės kompetencijos reikalavimai, apimantys pagal aplinkybes ir tam tikrų ūkio šakų, kuriose veikia audituojamos įmonės, žinių įgijimą ir efektyvų panaudojimą. Sutariama, jog pastarąjį dešimtmetį, pažymėtą skandalingais korporaciniais skandalais ir abejonėmis dėl auditorių darbo kokybės, auditorių žinios yra svarbus veiksnys, nulemiantis audito kokybę. Tai skatina diskusijas, jog daugiau dėmesio konkrečiai ūkio šakai skiriančios auditoriai, yra tinkamesni toje šakoje veikiančiam potencialiam audito paslaugų pirkėjui.

Šiame straipsnyje teoriniame lygmenyje atskleidžiami ūkio šakos auditorių atliekamų auditų privalumai, sąsajos su audito kokybe. Praktinėje straipsnio dalyje atliekama Lietuvos viešojo intereso įmonių audito rinkos analizė, siekiant įvertinti, ar Lietuvoje audito įmonės specializuojasi konkrečiose ūkio šakose, tiriamas, ar yra įrodymų, jog ūkio šakos auditoriams yra būdingos didesnės paslaugų kainos, aukšta reputacija.

Reikšminiai žodžiai: ūkio šaka, ūkio šakos auditoriai, audito kokybė, viešojo intereso įmonės

Įvadas

Šiuolaikinis, rizika grįstas auditas, akcentuoja įmonės veiklos procesų, pagrindinių verslo rizikų supratimą. Ūkio šakos, kurioje veikia audituojama įmonė, žinios tampa svarbiu aspektu, vertinant reikšmingo iškraipymo riziką bei planuojant ir įgyvendinant bendrąjį audito atsaką rizikai sumažinti. Ūkio šakos žinios taip pat pripažįstamos svarbiu veiksmu, formuojant audito užduoties grupes ir paskiriant atsakingus auditorius (1 tarptautinis kokybės..., 2009). Specifinių ūkio šakų žinios gali būti įgyjamos didėjant auditoriaus darbinei patirčiai atliekant vis daugiau tos pačios ūkio šakos įmonių auditų. Kaupiamos specifinės žinios, tikslingai adaptuojama audito metodologija sudaro galimybes audito įmonėms efektyviau ir kokybiškiau atlikti auditus. Tai skatina audito įmones rinktis labiausiai jų klientų krepšeliui būdingus klientus. Tokiu būdu ne tik teikiamos

aukštesnės kokybės paslaugos, bet ir pasiekiami masto ekonomija, ypač svarbi sezoniškame audito versle.

Įvairiose šalyse atliekami tyrimai atskleidžia, jog audito įmonės yra linkusios specializuotis skirtingose ūkio šakose (Carson, 2009, Grambling, Stone, 2001, Francis, 2004 ir kt.). Lietuvos audito rinkos sąlygomis auditorių ūkio šakos specializacija nenagrinėta. Atsižvelgiant į ūkio šakos žinių teigiamą įtaką audito kokybei, efektyvumui, menką temos iširtumą Lietuvos sąlygomis, šio straipsnio *objektu* pasirenkama audito įmonių ūkio šakos specializacija Lietuvos viešojo intereso įmonių audito rinkoje. Straipsnio *tikslas*: ištirti, ar Lietuvos viešojo intereso įmonių audito rinkai yra būdinga audito įmonių ūkio šakos specializacija bei įvertinti, ar yra įrodymų, jog ūkio šakos auditoriams yra būdingos didesnės audito paslaugų kainos bei aukšta reputacija.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, aprašomoji statistika, grafinis modeliavimas

1. Ūkio šakos auditorių samprata ir nagrinėjimo svarba

Apie ūkio šakos žinių svarbumą atliekant auditą pradėta diskutuoti nagrinėjant audito kokybės problemas. Audito kokybė gali būti įvardijama kaip tikimybė nustatyti iškraipymą finansinėse ataskaitose ir į jį tinkamai reaguoti (DeAngelo, 1981). Ši tikimybė priklauso nuo auditoriaus sugebėjimų surinkti tinkamus ir pakankamus įrodymus bei profesinių etikos principų laikymosi, kurie svarbūs, nepriklausomai nuo kitų asmenų poveikio formuojant auditoriaus išvadą surinktų įrodymų pagrindu.

Audito įrodymai renkami visuose audito atlikimo etapuose (Mackevičius, 2004). Itin svarbus audito atlikimo etapas laikytinas audito planavimas – nuo šiame etape priimtų sprendimų priklauso tolimesniuose etapuose renkamų įrodymų charakteristikos (kokybė ir kiekybė), atliekamo darbo efektyvumas (įrodymų charakteristikų ir audito atlikimo laiko santykis), pagaliau – atlikto audito kokybė (auditoriaus galutinių apibendrinamų išvadų teisingumas). Planavimo etape svarbiu aspektu tampa audituojamo subjekto ūkio šakos specifikos ir tendencijų vertinimas. Atlikdami susipažinimo su audituojamu objektu procedūras, auditoriai įprastai vertina šiuos su ūkio šaka susijusius aspektus: rinką ir konkurenciją, gamybos ciklišumą, sezonišumą, gamybos technologijos pasikeitimus, įvairias verslo rizikas (technologijų pokyčiai, vartojimo tendencijos), veiklos tęstinumą ir plėtrą, aplinkosaugos reikalavimus ir problemas ir kitus aspektus (Mackevičius, 2009). Kuo daugiau panašios ūkio šakos auditų auditorius atlieka, tuo jis geriau išmano konkrečios ūkio šakos specifiką ir jos įtaką audito eigai.

Audito įmonė, lyderiaujanti konkrečios ūkio šakos audito rinkoje, įprastai vadinama „ūkio šakos auditoriumi“, „ūkio šakos lyderiu“. (Francis, 2004, Grambling, Stone, 2001). Francis (2004), apibendrindamas 25 metų laikotarpio audito kokybės mokslinius tyrimus JAV, pažymi, jog audito įmonės ūkio šakos specializacija laikytina vienu labiausiai pagrįstų audito kokybės veiksnių. Remiantis Romanus, Maher, Fleming (2008) tyrimo rezultatais, galima teigti, jog ūkio šakos auditoriai rečiau pateikia neteisingai suformuotas auditoriaus išvadas, negu tie auditoriai, kurie nesispecializuoja konkrečioje ūkio šakoje. Tai gali būti

paaiškina, tuo, jog ūkio šakos ypatybės išmanantys auditoriai teisingiau interpretuoja ir taiko audito standartus (O'Keefe, Simunic, Stein, 1994), geriau vertina kliento verslo rizikas (Maroney, Simnett, 2009) bei reikšmingo iškraipymo riziką (Hammersley, 2006), atlieka teisingesnius audito planavimo sprendimus (Low, 2004), sumažina tikimybę, jog jų audituotos finansinės ataskaitos bus iškraipytos dėl apgaulės (Carcello, Nagy, 2004).

Audito kokybė gali būti apibrėžiama ir platesne samprata, daugiau dėmesio skiriant paslaugą vartojančiam klientui ir jo poreikiams. Geresnis ūkio šakos išmanymas sudaro galimybes išsamiau, kruopščiau ir efektyviau vertinti kliento verslo rizikas. Nustatytos rizikos ir jų sumažinimo rekomendacijos yra naudingos klientui, tenkindamos daugiau kliento poreikių, keliamų auditui. Tai leidžia teigti, jog ūkio šakos auditoriai klientui gali pasiūlyti pridėtinės vertės audito paslaugas (Carson, 2009). Kaip rodo įvairūs tyrimai, ūkio šakos žinios, kurias turi auditoriai, yra svarbus veiksnys vertinant audito kokybę tiek klientams, tiek ir išorės informacijos vartotojams (Carcello, Hermanson, McGrath, 1992, Warming-Rasmussen, Jensen, 1998, Kilgore, Radich, Harisson, 2011 ir k.t.).

Kadangi ūkio šakos auditoriai turi didesnes galimybes pasiekti aukštesnę audito kokybę, tenkinančią tiek išorės informacijos vartotojų, tiek ir audito klientų poreikius, šis konkurencinis pranašumas sudaro auditoriams galimybių parduoti savo paslaugas brangesne kaina. Teigiama, jog už savo ūkio šakos žinias auditoriai gauna kainos „premiją“, „bonusą“ (Craswell, Francis, Taylor, 1995, Francis, Reichelt, Wang, 2005, Woodland, Reynolds, 2003), dėl ko jų audito kainos įprastai būna didesnės nei kitų konkurentų. Šis kainos priedas gali būti grindžiamas ir tuo, jog investuotojai tiki, kad ūkio šakos auditoriai atlieka kokybiškesnius auditus – į ūkio šakos auditorių audituotas finansines ataskaitas rinkose reaguojama aktyviau, pasiekiami didesni vertybinių popierių pirkimo–pardavimo, investavimo rodikliai ir pan. (Francis, Maydew, Sparks, 1999, Francis, Yu, 2009). Tai taip pat parodo didelį investuotojų pasitikėjimą šiais auditoriais, aukštą jų reputaciją audito paslaugų rinkoje.

Aptarti aspektai atskleidžia, jog ūkio šakos auditoriaus statusas gali būti laikomas pagrįstu indikatoriumi audito kokybei vertinti. Įgydami rinkos pasitikėjimą, ūkio šakos auditoriai gali brangiau įkainoti savo paslaugas. Gaunamos didesnės pajamos sudaro galimybių finansinius išteklius investuoti į ateities auditų kokybės užtikrinimą.

2. Lietuvos viešojo intereso įmonių audito rinkos analizė

Lietuvoje audito paslaugų paklausą formuoja savanoriškai ir privalomai audito paslaugas perkantys ūkio subjektai. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatyme nurodyta, jog metinis finansinių ataskaitų auditas yra privalomas valstybės ir savivaldybės įmonėms, viešojo intereso įmonėms, akcinėms bendrovėms, taip pat uždarosioms akcinėms bendrovėms, kurių akcininkė yra valstybė ir (ar) savivaldybė. Uždarosioms akcinėms bendrovėms, kooperatinėms bendrovėms bei ūkinėms bendrijoms, kurių tikrieji nariai yra akcinės bendrovės, auditas yra privalomas, jei šie ūkiniai subjektai viršija įstatyme numatytus rodiklius (Lietuvos Respublikos finansinės..., 2001). Lietuvos

Respublikos įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatyme (2001) taip pat nurodoma, jog auditas privalomas įmonėms, sudarančioms konsoliduotąsias finansines ataskaitas.

Daug dėmesio tiek audito įmonių, tiek ir viešosios audito priežiūros įgyvendintojų skiriamas viešojo intereso įmonių audito rinkos segmentui. Šio segmento įmonių finansinės ataskaitos galutiniam vartotojui (investuotojui ar kitam suinteresuotam asmeniui) pasiekiamos be didesnių apribojimų viešojoje erdvėje, o šių įmonių veikla yra ypač aktuali daugeliui visuomenės sluoksnių. Dėl šių priežasčių viešojo intereso įmones audituojantys auditoriai yra įpareigoti įstatymų nustatyta tvarka viešai skelbti savo veiklos metinius skaidrumo ir nepriklausomumo nuo audituojamo subjekto pranešimus.

Lietuvos Respublikos audito įstatyme viešojo intereso įmonė apibrėžiama kaip įmonė, svarbi visuomenei dėl savo veiklos masto ar pobūdžio, taip pat klientų skaičiaus (Lietuvos Respublikos audito..., 1999). Viešojo intereso įmonėmis įprastai laikomi bankai, akcinės bendrovės, kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamose rinkose, draudimo bendrovės, finansų makleriai ir k.t. Audito ir apskaitos tarnybos duomenimis, 2013 m. Lietuvoje buvo atliktas 154 viešojo intereso įmonių auditas. Remdamiesi Audito ir apskaitos tarnybos apžvalga dėl viešojo intereso įmonių 2012 m. finansinių atskaitų auditorių išvadų (Audito ir apskaitos..., 2013), vertybinių popierių rinkos operatoriaus NASDAQ bei viešai internete pasiekiamais duomenimis, išanalizuokime, ar Lietuvos viešojo intereso įmonių audito rinkos segmentui būdinga audito įmonių specializacija pagal kliento ūkio šakas, įvertinkime, ar yra pagrindo teigti, jog ūkio šakos lyderių audito paslaugų kainos yra brangesnės, o šių įmonių reputacija aukšta ir stabili.

Ūkio šakos auditorių skaičius gali būti nustatomas keliais pagrindiniais būdais. Grambling, Stone (2001) siūlo ūkio šakos auditorių skaičių nustatyti dalijant audito įmonės pajamų dalį, gautą iš konkrečios ūkio šakos klientų, ir visos tos ūkio šakos įmonių sąnaudų metiniam auditui. Dėl informacijos apribojimų, skaidrumo stokos, ši metodą įgyvendinti praktikoje gali būti sudėtinga. Paprastesnį būdą pateikia Palmrose (1986). Autorė siūlo tiesiog nustatyti audito įmonę, atliekančią daugiausiai auditų konkrečioje ūkio šakoje. Jei santykinai didelis skaičius audito įmonių yra pasidalijusios šakoje veikiančius klientus, tokia ūkio šaka gali būti laikoma neturinti ūkio šakos auditoriams. Toliau atlikdami analizę remsimės šiuo antruoju būdu.

1 lentelėje pateiktos 154 Lietuvos viešojo intereso įmonės, sugrupuotos į 12 kategorijų pagal jų vykdomą ūkinę veiklą. Kotiruojamų vertybinių popierių emitentai sugrupuoti į šias veiklos grupes: maisto ir alkoholio produktų gamyba, ne maisto produktų gamyba, energetinių išteklių gavyba ir tiekimas, investavimas ir turto valdymas, paslaugos. Vertinant, kuri audito įmonė audituoja daugiausiai tos pačios ūkinės veiklos įmonių, išskirtas ūkio šakos lyderis pagal požymį, ar tai tarptautinė didžiojo ketverto audito įmonė, ar kita, į šią kategoriją nepatenkanti įmonė (žr. 1 lentelę).

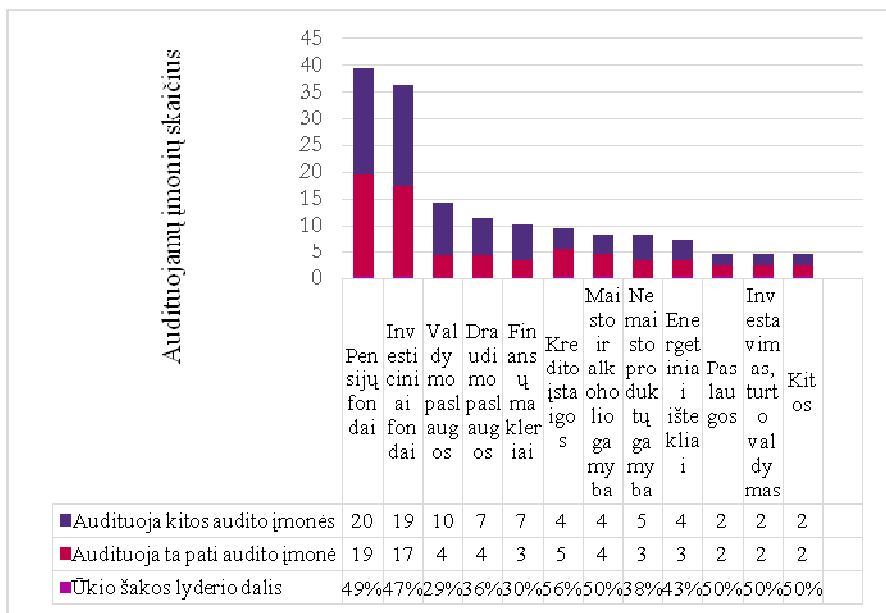
1 lentelė. Viešojo intereso įmonių struktūra pagal ūkio šaką ir audito įmones

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Ūkio šaka</i>	<i>Įmonių skaičius</i>	<i>Auditorių struktūra</i>			<i>Ūkio šakos auditorius</i>
			<i>Didžiojo ketverto įmonės</i>	<i>Kitos auditinės įmonės</i>	<i>Iš viso auditinės įmonės</i>	
1	Pensijų fondai	39	4	0	4	Didžiojo ketverto audito įmonė
2	Investiciniai fondai	36	4	2	6	Didžiojo ketverto audito įmonė
3	Valdymo paslaugos	14	4	2	6	Didžiojo ketverto audito įmonė
4	Draudimo paslaugos	11	3	3	6	Didžiojo ketverto audito įmonė
5	Finansų makleriai	10	1	5	6	Kita audito įmonė
6	Kredito įstaigos	9	4	0	4	Didžiojo ketverto audito įmonė
7	Maisto ir alkoholio gamyba	8	2	3	5	Didžiojo ketverto audito įmonė
8	Ne maisto produktų gamyba	8	3	2	5	Didžiojo ketverto audito įmonė
9	Energetiniai ištekliai	7	4	0	4	Didžiojo ketverto audito įmonė
10	Paslaugos	4	2	0	2	Didžiojo ketverto audito įmonė
11	Investavimas, turto valdymas	4	2	0	2	Didžiojo ketverto audito įmonė
12	Kitos	4	3	0	3	Didžiojo ketverto audito įmonė
<i>Iš viso</i>		<i>154</i>	<i>36</i>	<i>17</i>	<i>53</i>	

Šaltinis: sudaryta remiantis autoriaus skaičiavimais pagal Audito ir apskaitos tarnybos (Audito ir apskaitos..., 2013) ir NASDAQ duomenis

Kaip matyti iš 1 lentelės, iš 12 išskirtų grupių 11 grupių auditoriai–lyderiai yra tarptautinės didžiojo ketverto bendrovės. Vienintelėje finansų maklerių įmonių grupėje daugiausiai klientų audituoja nepatenkanti tarp didžiausių keturių šalies audito įmonių bendrovė. Didžiausių auditorių įvairovę matome draudimo paslaugų, finansų maklerių, investicinių fondų, valdymo paslaugas teikiančių įmonių grupėse – šio tipo įmonėms audito paslaugas teikia po 6 audito bendrovės. Iš stambiausių nagrinėjamų ūkio šakų mažiausia auditorių įvairovė yra pensijų fondų audito rinkos segmente – 39 fondus audituoja 4 audito bendrovės.

Dar ryškesnė audito įmonių koncentracija matoma analizuojant, kokią procentinę dalį konkrečioje ūkio šakoje užima daugiausiai klientų audituojanti audito įmonė (žr. 1 pav.):

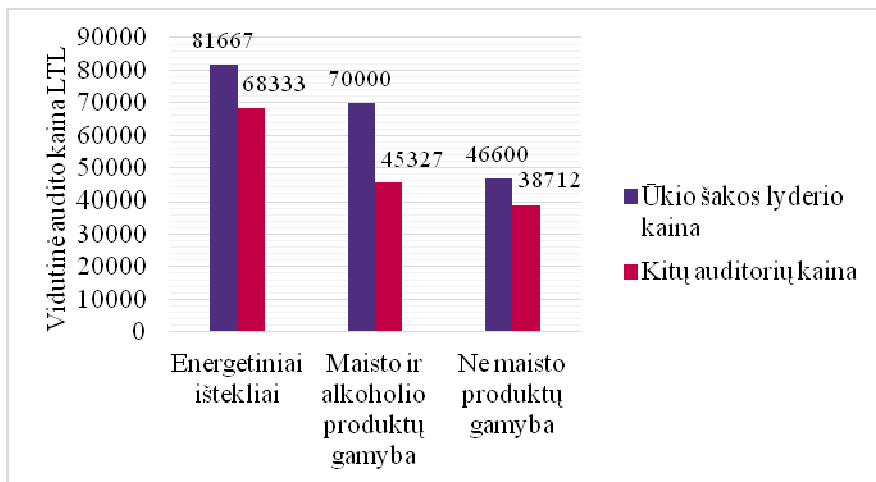
1 pav. Ūkio šakos auditoriai Lietuvos viešojo intereso įmonių rinkoje

Šaltinis: sudaryta remiantis autoriaus skaičiavimais pagal Audito ir apskaitos tarnybos (Audito ir apskaitos..., 2013) ir NASDAQ duomenis

Kaip matyti iš 1 pav., net 19 iš 39 pensijų fondų yra audituojami tos pačios audito įmonės (49% ūkio šakos įmonių), 17 iš 36 investicinių fondų (47%) taip pat yra audituojami vienos audito įmonės. 5 iš 9 kredito įstaigų savo finansinių ataskaitų auditą patiki vienai audito įmonei (56%). Mažiausi ūkio šakos specializacijos rodikliai matomi valdymo paslaugų (29%), finansų maklerių (30%), draudimo paslaugų (36%) srityse. Emitentų pošakiuose audito įmonių specializacijos rodiklis įvairuoja nuo 38% (ne maisto produktų gamyba) iki 50% (maisto produktų ir alkoholinių gėrimų gamyba, įvairios paslaugos). Pateikti duomenys leidžia teigti, jog Lietuvos viešojo intereso įmonių audito rinkos segmente matoma tendencija auditoriams orientuotis į konkrečias veiklos sritis ir būti tam tikros ūkio šakos lyderiu. Ypač ši tendencija būdinga svarbiausioms viešojo intereso įmonėms: bankams, pensijų ir investicijų fondams.

Įvertinti, ar ūkio šakos auditoriai Lietuvoje, turėdami konkurencinį pranašumą dėl turimų specifinių žinių ir aukštesnės paslaugų kokybės, taip pat turi derybinę galią susitarti su klientu dėl aukštesnės nei rinkos vidurkis audito kainos, keblu dėl kelių priežasčių. Kaip rodo atlikta viešojo intereso įmonių finansinių ataskaitų analizė, viešojo intereso įmonės nėra linkusios finansinėse ataskaitose atskleisti jų metinio audito paslaugų kainos. Tai ypač pasakytina apie šalies komercinius bankus. Nepakankamą informacijos skaidrumą iš dalies galima kompensuoti nagrinėjant NASDAQ duomenų bazėje pateikiamus emitentų akcininkų susirinkimuose priimtus sprendimus. Remiantis šių dokumentų analize, surinkta audito kainų informacija trijų ūkio šakų įmonėse: energetinių išteklių gavybos ir

tiekimu, maisto ir alkoholio produktų gamybos bei ne maisto produktų gamybos. 2 pav. pateiktas šių grupių audito kainų vidurkių (įskaitant konsoliduotųjų ataskaitų auditus) palyginimas tarp ūkio šakos auditoriaus ir kitų audito įmonių (žr. 2 pav.):

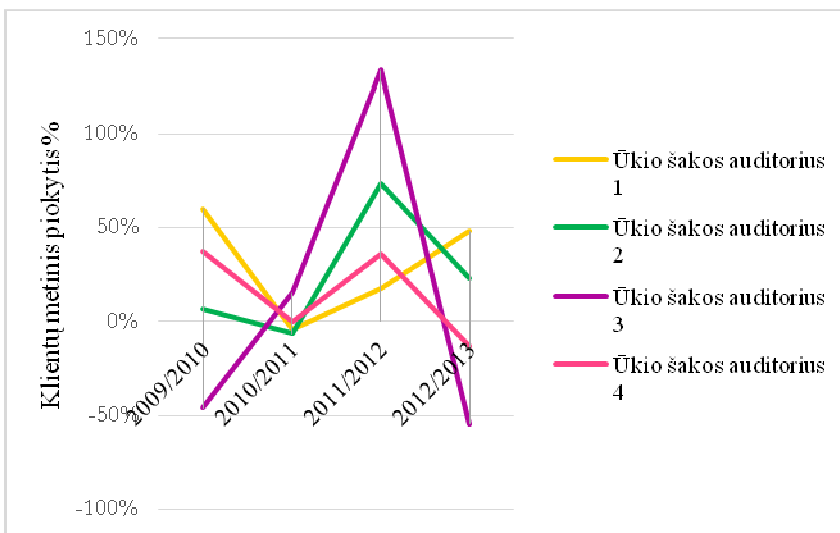
2 pav. Ūkio šakos auditorių ir kitų audito įmonių audito kainų palyginimas

Šaltinis: sudaryta remiantis auditoriaus skaičiavimais pagal Audito ir apskaitos tarnybos (Audito ir apskaitos..., 2013) ir NASDAQ duomenis

Kaip matyti iš pateikto 2 pav., visose trijose nagrinėjamose grupėse ūkio šakos auditorių paslaugų kainos yra aukštesnės negu kitų konkurentų. Ryškiausias kainų skirtumas yra maisto ir alkoholio produktų gamybos šakoje – vidutinės kainos skiriasi apie 54%. Energetinių išteklių bei ne maisto produktų gamybos šakose šis skirtumas yra panašus ir siekia apytikriai 20% ūkio šakos auditoriaus naudai. Iš kainų palyginimo eliminavus konsoliduotųjų finansinių ataskaitų auditus, kainų skirtumai sumažėja, tačiau vis dar išlieka.

Konsoliduotųjų finansinių ataskaitų auditų statistika gali suteikti naudingos informacijos apie klientų pasitikėjimą auditoriais. Konsoliduotąsias ataskaitas sudaro įmonių grupės, kurios yra svarbios daugeliui informacijos vartotojų. Tai padidina auditorių atsakomybę ir padidina kokybiško audito poreikį. Šiame kontekste įdomu pastebėti, jog iš 14 emitentų, kurie sudaro konsoliduotąsias finansines ataskaitas, tik 4 įmonės – iš investicinės veiklos, energetinių išteklių, maisto ir alkoholio produktų gamybos ir ne maisto produktų gamybos šakų grupės – įmonių ataskaitų auditą patiki ūkio šakos auditoriams. Kitos 10 grupių yra audituojamos ne šakos lyderių.

Rinkos pasitikėjimą ir suvoktą audito įmonės reputaciją galima įvertinti, nagrinėjant įmonės klientų pasikeitimus pamečiui. 3 pav. pateikta, kaip kito keturių pagrindinių ūkio šakų auditorių klientų krepšeliai procentine išraiška viešojo intereso įmonių rinkoje (žr. 3 pav.):

3 pav. Ūkio šakos auditorių klientų pokyčiai viešojo intereso įmonių rinkoje
 Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Audito ir apskaitos tarnybos (Audito ir apskaitos..., 2013) duomenimis

Analizuojant 3 pav., pirmiausia pastebimas ženklus visų 4 įmonių klientų augimas 2012 m., lyginant su 2011 m. Augimas gali būti paaiškinamas tuo, jog 2011 m. pasikeitė Lietuvos Respublikos audito įstatymo nuostatos, apibrėžiančios, kokios įmonės laikomos viešojo intereso įmonėmis. Po pakeitimų prie šios kategorijos priskiriamos investicinės bendrovės, investicijų ir pensijų fondai. Tai lėmė nagrinėjamų duomenų padidėjimą, nebūtinai sietiną su realiai padidėjusiu klientų skaičiumi. Kaip matyti iš paveikslėlio, trys iš nagrinėjamų ūkio šakos auditorių (1, 2, 4) per analizuojamą laikotarpį tik vienerius metus patyrė klientų sumažėjimą (4–13% nuosmukis), tuo tarpu kitais metais fiksuodavo ženklėnį augantį klientų skaičių (7–60% augimas). Ketvirtąjo ūkio šakos auditoriaus klientų pokyčiai reikšmingiausi. 2010 m., lyginant su 2009 m., bendrovė prarado apytikriai 46% viešojo intereso klientų, 2013 m., lyginant su 2012 m. – 54%. Stipriausią poveikį šio rodiklio dydžiui nulėmė investicinių ir pensijų fondų praradimai. Klientų praradimų priežastys gali būti įvairios, tačiau pažymėtina, jog bendrovė susilaukė nemažai visuomenės bei priežiūros institucijų dėmesio 2011 m. pabaigoje bei 2012 m. pradžioje dėl vieno iš komercinių bankų, kuris netrukus buvo paskelbtas nacionalizuotu ir bankrutuojančiu, atlikto audito. Taip pat su šia bendrove susijęs tarptautinis audito įmonės tinklas susilaukė daug dėmesio ir 2008–2010 m. dėl vieno žymiausių JAV bankų, kurį auditavo šie auditoriai, bankroto. Paminėti įvykiai ir atitinkamais metais matomi klientų nuosmukiai parodo, jog neigiama viešoji informacija, atlikto audito kokybės klausimai galėjo neigiamai paveikti ūkio šakos auditoriaus reputaciją, dėl ko įmonė prarado nemažai klientų. Nagrinėjamų ūkio šakos auditorių stabilios rinkos dalys, labiau pasižyminčios didesniu klientų augimu negu praradimu, rodo gana stiprų pasitikėjimą ūkio šakos auditoriais ir aukštą jų reputaciją. Tačiau kaip matyti iš

vienos analizuojamos įmonės klientų krepšelio svyravimų, rinkos suvokta reputacija yra jautri neigiamai informacijai apie įmonę ir viešajam dėmesiui bendrovės veiklai. Galima teigti, jog sukeltos abejonės ūkio šakos auditoriaus darbo kokybe, gali reikšmingi paveikti jo pozicijas konkrečiose ūkio šakose.

Išvados

Ūkio šakos auditorius – tai audito įmonė, audituojanti reikšmingą dalį tos pačios ūkio šakos klientų ir dėl sukaupiamos naudingos informacijos apie šakoje veikiančių įmonių veiklos specifiką galinti klientams pasiūlyti aukštos kokybės audito paslaugas. Empiriniai tyrimai pateikia įrodymų, jog ūkio šakos auditoriai teisingiau interpretuoja ir taiko audito standartus, geriau vertina kliento verslo rizikas, tiksliau identifikuoja reikšmingo iškraipymo riziką, atlieka teisingesnius audito planavimo sprendimus. Dėl šių privalumų ūkio šakos auditorių audito paslaugų kainos yra didesnės, o rinkos suvokta audito įmonės reputacija aukšta.

Atlikus Lietuvos viešojo intereso įmonių audito rinkos analizę, galima teigti, jog šioje rinkoje taip pat yra būdinga audito įmonių specializacija pagal ūkio šakas ir su šiuo reiškiniu susiję tokių audito įmonių privalumai. Ryškiausiai ši tendencija matoma analizuojant pensijų fondų, investicinių fondų ir kredito įstaigų auditorius – apytikriai 50% šios veiklos įmonių audituojama vieno ūkio šakos auditoriaus. Mažiausia audito įmonių koncentracija yra valdymo įmonių, finansų maklerių, draudimo bendrovių rinkose – apytikriai 30–40% rinkos įmonių yra audituojama to paties auditoriaus.

Išanalizavus duomenis apie vertybinių popierių emitentų kainų skirtumus, galima teigti, jog yra įrodymų, kad ūkio šakos auditorių kainos yra didesnės negu konkrečioje ūkio šakoje nesispecializuojančių audito įmonių. Ši tendencija matoma nagrinėjant energetinių išteklių, maisto ir alkoholio produktų gamybos bei ne maisto produktų gamybos ūkio šakas. Norint atlikti išsamesnius, tikslesnius tyrimus ūkio šakos auditorių ir didesnių kainų ryšiai pagrįsti, būtinas didesnis aktualios informacijos skaidrumas ir pasiekiamumas.

3-jų iš 4-ių didžiausių ūkio šakos auditorių reputaciją ir suvoktą pasitikėjimą Lietuvos viešojo intereso įmonių rinkoje galima įvardyti kaip teigiamą, su tendencija labiau augti nei mažėti. Tačiau kaip rodo vieno auditoriaus reikšmingi klientų praradimai, ūkio šakos auditoriaus reputacija yra jautri neigiamai išorinei informacijai ir viešoms kalboms apie audito įmonės darbo kokybę.

Literatūra

- Antle, R.; Nalebuff, B. (1991). Conservatism and auditor-client negotiations. *Journal of Accounting Research* 29 (Supplement), p. 31 – 54.
- Audito ir apskaitos tarnyba. (2013). Apžvalga dėl viešojo intereso įmonių 2012 m. finansinių ataskaitų auditorių išvadų, audito įmonių veiklos skaidrumo pranešimų ir nepriklausomumo patvirtinimų. Prieiga per internetą: www.aat.lt/get.php?f.2670 (žiūrėta: 2014-01-15)
- Carcello, J. V.; Hermanson, V. R., McGrath, N. T. (1992). Audit Quality Attributes: The Perceptions of Audit Partners, Preparers and Financial Statement Users. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 11 (1). p. 1-15

- Carcello, J. V.; Nagy, A. L. (2004). Client Size, Auditor Specialization and Fraudulent Financial Reporting. *Managerial Auditing Journal* 19, p. 651 – 668
- Carson, E. (2009). Industry Specialization by Global Audit Firm Networks. *The Accounting Review*, vol. 84 (2), p. 355 – 382
- Craswell, A.; Francis, J. R.; Taylor, S. (1995). Auditor Brand Name Reputations and Industry Specializations. *Journal of Accounting and Economics* 20 (3), p. 297-322.
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics* 3, p. 183-199.
- Francis, J. (2004). What Do We Know About Audit Quality? *The British Accounting Review*. Vol. 36 (4), p. 345-368.
- Francis, J. R.; Yu, M. (2009). Big 4 Office Size and Audit Quality. *The Accounting Review* 84 (1), p. 1521-1552.
- Francis, J. R.; Maydew, E.; Sparks, C. (1999). The Role of Big 6 Auditors in the Credible Reporting of Accruals. *Auditing: Journal of Practice and Theory* 18 (2), p. 17-34.
- Francis, J. R.; Reichelt, K.; Wang, D. (2005). The Pricing of National and City-Specific Reputations for Industry Expertise in the U.S. Audit Market. *The Accounting Review* 80 (1), p. 113-136
- Grambling, A.A.; Stone, D. N. (2001). Audit Firm Industry Expertise: A review and Synthesis of the Archival Literature. *Journal of Accounting Literature* 20, p. 1 – 29
- Hammersley, J. S. (2006). Pattern identification and industry-specialist auditors. *The Accounting Review*, March, p. 309-336
- Kilgore, A.; Radich, R.; Harisson, G. (2011). The Relative Importance of Audit Quality Attributes. *Australian Accounting Review*, Volume 21, Issue 3, p. 253 – 265.
- Lietuvos auditorių rūmai. 2012 m. audito rinkos apžvalga. Prieiga per internetą: www.lar.lt/new/request.php?4658 (žiūrėta: 2014-01-15)
- Lietuvos Respublikos Audito įstatymas. (1999). birželio 15 d. Nr. VIII-1227, Vilnius
- Lietuvos Respublikos Finansinės atskaitomybės įstatymas (2001). lapkričio 6 d. Nr. IX-575
- Lietuvos Respublikos Įmonių grupės konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas. (2001). Lapkričio 6 d. Nr. IX-576, Vilnius
- Low, K. (2004). The Effects of Auditor Industry Specializations on Audit Risk Assessments and Audit Planning Decisions. *The Accounting Review* 79 (1), p. 201-219.
- Mackevičius, J. (2004). Audito įrodymai – pagrindas auditoriaus nuomonei pagrįsti. *Teisė*, 52, p. 71-80
- Mackevičius, J. (2009). Finansinių ataskaitų auditas ir analizė. *TEV*. 388 p.
- Maroney, R.; Simnett. (2009). Differences in industry specialist knowledge and business risk identification and evaluation. *Behavioral Research in Accounting* 21 (2), p. 73-89
- NASDAQ duomenų bazė: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=issuers&lang=lt> (žiūrėta: 2014-01-15)
- O' Keefe, T. B.; Simunic, D.; Stein, M. (1994). The Production of Audit Services: Evidence from a Major Public Accounting firm. *Journal of Accounting Research* 32 (2), p. 241-261.
- Palmrose, Z-V. (1986). Audit fees and auditor size: further evidence. *Journal of Accounting Research*, Spring, p. 97-110.
- Romanus, R. J.; Maher J.; Fleming, D. M. (2008). Auditor industry specialization, auditor changes, and accounting restatements. *Accounting Horizons* 22 (4), p. 389-413.
- Tarptautinė buhalterių federacija. Tarptautiniai audito standartai (2011). Prieiga per internetą: <http://www.lar.lt/new/page.php?514> (žiūrėta: 2014-01-16)
- Tarptautinė buhalterių federacija (2009). 1-asis tarptautinis kokybės kontrolės standartas „Audito įmonių, atliekančių finansinių ataskaitų auditą ir peržiūrą bei vykdančių

kitas užtikrinimo ir susijusių paslaugų užduotis, kokybės kontrolė", galiojantis nuo 2009 m. gruodžio 15 d. (lietuvių kalba).

Warming-Rasmussen, B.; Jensen, L. (1998). Quality Dimensions in External Audit Services - An External User Perspective. *European Accounting Review* 7 (1), p. 65-82

Woodland, A. M.; Kenneth Reynolds, J. (2003). Restatements and Audit Quality. Working paper. Louisiana State University. Prieiga per internetą:

www.aaahq.org/audit/midyear/04midyear/papers/woodlandreynolds.doc (žiūrėta: 2014-01-16)

INDUSTRY AUDITORS: ANALYSIS AND EVALUATION OF LITHUANIAN PUBLIC INTEREST COMPANIES AUDIT MARKET

Darius Vaicekuskas

Summary

The article investigates audit companies' specialization among the public interest companies of Lithuania. Prior literature explores various advantages of industry auditors – auditors who specialize in particular industries while enhancing the main part of clients in the industry branch. Industry auditors reach higher level of audit quality, while making more effective planning decisions, assessing more effectively client's business risk, as well as the risk of material misstatement, complying at highest rate with auditing standards.

154 public interest companies of Lithuania were analysed in order to assess whether there is a trend of auditors' specialization in a market of public interest companies in Lithuania. Results of the research imply auditors tending to specialize themselves in mainly all branches of industries, reaching highest rate of clients in particular industry of pension funds, investment funds and credit institutions. The results also disclose some evidence of industry auditors keeping their audit prices at higher level than their competitors, as well as their reputation being quite stable reaching more adds than losses. Issues concerning industry expertise auditors' quality significantly affects auditors' reputation. The results of the research taken support conclusions of vast body of prior researches on auditors' specialization implying that particular industry auditors may achieve and enhance higher level of audit quality.